

ЎЗБЕКИСТОН ХАЛҚАРО ИСЛОМ АКАДЕМИЯСИ

МАҲМУДХҲЖА БЕҲБУДИЙ ДИНИЙ-МАЪРИФИЙ
ҚАРАШЛАРИНИНГ ЗАМОНАВИЙ ТАЛҚИНЛАРИ

145

МАҲМУДХҲЖА БЕҲБУДИЙ
ДИНИЙ-МАЪРИФИЙ ҚАРАШЛАРИНИНГ
ЗАМОНАВИЙ ТАЛҚИНЛАРИ

ISBN 978-9943-6722-2-2

ХАЛҚАРО ИЛМИЙ-АМАЛИЙ КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ ТЎПЛАМИ

ЎЗБЕКИСТОН ХАЛҚАРО ИСЛОМ АКАДЕМИЯСИ

**МАҲМУДХЎЖА БЕҲБУДИЙ
ДИНИЙ-МАЪРИФИЙ ҚАРАШЛАРИНИНГ
ЗАМОНАВИЙ ТАЛҚИНЛАРИ**

**ХАЛҚАРО ИЛМИЙ-АМАЛИЙ КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ ТЎПЛАМИ**

2020 йил 2 декабрь

«Ўзбекистон халқаро ислом академияси»
нашриёт матбаа бирлашмаси
Тошкент – 2021

УЎК: 28:821.512.133.09

КБК: 86.38

83.3(5Ўзб)

А 25

Маҳмудхўжа Бехбудий диний-маърифий қарашларининг замонавий талқинлари [Матн] : конференция тўплами / С.С. Агзамходжаев, З.М. Исломов, Н.А. Мухамедов. – Тошкент: Ўзбекистон халқаро ислом академияси нашриёт-матбаа бирлашмаси, 2021. 272 б.

УЎК: 28:821.512.133.09

КБК: 86.38

83.3(5Ўзб)

Масъул муҳаррирлар:

Тарих фанлари доктори, профессор С.С. Агзамходжаев

Филология фанлари доктори, профессор З. М. Исломов

Тарих фанлари доктори, доцент Н. А. Мухамедов

Таҳрир ҳайъати:

Ш.Ёвқочев, И.Усмонов, А.Ҳасанов, Д.Мақсудов, И.Бекмирзаев, Н.Насруллаев,

Ш.Тўхтиев, А.Ғаниев, Т.Хатамов, З.Зинатуллаев, С.Саиджалолов,

М.Зикруллаев, Т.Қозоқов, М.Жониев, Н.Мирзаев,

Л.Абдулкадиров, Д.Нишанова.

Маҳмудхўжа Бехбудийнинг 145 йиллик таваллуд санасини кенг нишонлаш борасида белгиланган вазифалар ижросини таъминлаш мақсадида 2020 йил 2 декабрда Ўзбекистон халқаро ислом академиясида “Маҳмудхўжа Бехбудий диний-маърифий қарашларининг замонавий талқинлари” мавзусида халқаро илмий-амалий конференция ўтказилди. Ушбу конференция материаллари асосида тўплам нашрга тайёрланди.

Мазкур тўпламда жадид маърифатпарварларининг илм-маърифат ва ёшлар тарбиясига доир қарашлари ва амалий фаолияти, хусусан, жадидчилик ҳаракатининг йўлбошчиси Маҳмудхўжа Бехбудийнинг илм-маърифат ва таълим-тарбияга оид фаолияти, жадидларнинг илм-фан, маърифат ва таълим-тарбияни янгилашга оид қарашлари ва амалий фаолияти, жадид маърифатпарварларининг илмий-маърифий, маданий ва маънавий меросини ёшларга тушунтиришнинг замонавий усул ва воситаларини ўрганишга оид янгича ёндашувлар асосида таклиф ва тавсиялар қамраб олинган мақолалар акс этган. Ўзбекистон ва хорижий мамлакатлар тарихчи олимлар ва файласуфларининг маърузалари ҳамда шу соҳада илмий тадқиқот олиб бораётган мустақил тадқиқотчилар, докторант, магистр ва талабаларнинг илмий-оммабоп ишлари, тезислари ушбу тўпламдан ўрин олган.

Мақолалардаги маълумотлар асосли эканлигига муаллифлар жавобгардир.

ISBN 978-9943-6722-2-2

© «Ўзбекистон халқаро ислом академияси»
нашриёт-матбаа бирлашмаси, 2021

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Айний С. Бухоро инкилоби тарихи учун материаллар. Москва: СССР халқларининг марказий нашриёти, 1926.
2. Тохир Қахҳор. Хур Туркистон учун. Тошкент: “Чўлпон”, 1994.
3. ЎзРМА, И-461, 1-рўйхат, 1919-йиғмажилд, 12-варақ.
4. Заки Валиди Тўғон. Бугунги турк эли. Туркистон ва унинг янги тарихи. 2-босқи. Истанбул, 1981.
5. ЎзРМА, И-461 фонд, 1-рўйхат, 949-йиғмажилд, 17-20-варақлар.
6. ЎзРМА, И-461 фонд, 1-рўйхат, 949-йиғмажилд, 17-варақ.
7. ЎзРМА, И-461 фонд, 1-рўйхат, 949-йиғмажилд, 19-варақ.
8. ЎзРМА, И-2 фонд, 1-рўйхат, 285-йиғмажилд, 11-варақ.
9. ЎзРМА, И-461 фонд, 1-рўйхат, 949-йиғмажилд, 19-20-варақлар.
10. “Ойина” (1914-1915 й). (Нашрга тайёрловчилар: Наим Норкулов, Камолиддин Раббимов). Тошкент: Академия, 2001.

* * *

АБДУЛЛАЕВА ФЕРУЗА ШАРИПОВНА,
*Бухоро давлат университети, Тарих ва маданий
мерос факультети, Миллий гоёя, маънавият асослари
ва ҳуқуқ таълими кафедраси катта ўқитувчиси*

ЖАДИДЛАР ТАЪЛИМОТИНИНГ УМУМХАЛҚ МАЪРИФАТИНИ КЎТАРИШДА ТУТГАН ЎРНИ

Жадидчилик ҳаракати XIX асрнинг охири XX асрнинг биринчи чорагида Марказий Осиё, Қрим, Кавказ, Волга бўйи ҳудудларида шаклланган бўлиб, айнан шу ҳаракат янги замонавий мактаб, матбаа ва тараққиётнинг илғор усул ва йўлларини ёқлаб чиқди. Жадидчилик ҳаракатини шакллантиришда кўплаб миллат зиёлилари фаол қатнашган. Жадидчилик ҳаракатининг асосий мақсади жамиятни ўша даврдаги ўрта асрчилик иллатлари бўлмиш маданий қолоқлик ва мустамлака зулмидан қутилтириш, халқни хурофотдан озод этиб, замонавий тараққиёт йўлига олиб чиқишдан иборат эди.

Жадидчилик ҳаракати ривожини уч босқичга ажратиш мумкин:

XIX асрнинг 80 йиллари охирида мамлакатимизнинг Тошкент, Самарқанд, Бухоро ҳудудларида ҳаракат вужудга келиб, бу жараён I жаҳон урушигача давом этди.

I жаҳон уруши Россия империясидаги ахволни янада мураккаб-лаштириши натижасида унинг ҳудудида сиёсий ҳаракатлар янада кучайди.

Бу даврда жадидчиликнинг ижтимоий-сиёсий ғоялари асосида сиёсий партиялар тузилди.

1917 йил октябрида Россиядаги давлат тўнтаришидан кейин Қўқонда Туркистон Мухторияти тузилди, аммо орадан бир йил ўтмасдан большевиклар томонидан зўравонлик билан йўқ қилинди. Мухторият раҳбарлари ва унга хайрихоҳ бўлганлар эса бадарға ва қувғин қилиниб, катагонга учради.

Ёш маърифатпарварлардан иборат бўлган ушбу ҳаракат намоёндалари таълим тизимини тубдан ислоҳ этиш, миллий мустақиллик ғояларини ҳаётга тадбиқ этиш каби масалаларни ўз олдига мақсад қилиб қўйган экан, мана шунақанги ижтимоий-тарихий воқелик жадид тараққийпарварларининг маслаклари тақозоси билан жадид адабиётини шакллантирди. Натижада публистика, адабий танқид пайдо бўлди, роман, хикоя, драматургия дунёга келди. Жадидчилик адабиётининг Бехбудий, Сиддиқий-Ажзий, Абдулла Қодирий, Хожи Муин, Абдулла Авлоний, Ҳамза Ҳакимзода, Сидқий Хондалиқий, Фитрат, Садриддин Айний, Тавалло, Сўфизода, Иброҳим Даврон, Хуршид, Чўлпон каби ўнлаб намоёндалари етишиб чиқди.

Жадид мактаблари ҳамма нарсадан бурун маърифат тарқатиш, шунингдек, замонавий илм-фанни сингдириш ҳақидаги фикрлар жадид маърифатпарвалари фаолиятидаги энг асосий мақсад эди. Чунки жадидчиликнинг пойдевори, тамал тоши-усули жадид мактаби эди. 1895- 1910 йиллар орасида Туркистоннинг Тошкент, Самарканд, Қўқон каби йирик шаҳарлари ва қишлоқларида, Бухоро амирлиги ва Хива хонликларида ўнлаб “усули савия” мактаблари очилди. 1903 йиллардан бошлаб жадид матбуоти учун махсус дарсликлар тузила бошланди ва бу мустабид ҳукумат ва маҳаллий мутаассибларнинг қаршилигига қарамай “усули жадид” мактабларининг тармоғи кенгая борди [1].

Туркистон ўлкасининг жадид зиёлилари ўз ғоялари орқали маърифатни тарғиб қилар экан, маҳаллий аҳолининг турли қатламларини қизиқтириб ўз кетидан эргаштира олишга эришди. Шу орқали жадидлар жамоат онгида халқ бирдамлиги ва яқдиллиги ҳисларини уйғотиб, мустаҳкамлай олди. Жадидлар мактаблари учун дарсликлар яратишда Саидрасул Азизий 1903 йили “Устози аввал”, Мунавварқори Абдурашидхоннинг 1907 йилда “Адиби аввал”, 1912 йил Абдулла Авлонийнинг “Биринчи муаллим”, “Иккинчи муаллим” дарсликлари ўша давр учун энг муҳим янгилик эди.

Ҳаракат етакчиларидан бири - Маҳмудхўжа Бехбудийга тўхталар эканмиз, аввало, Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг 2020 йил 24 январда Олий Мажлис палаталарига қилган Мурожаатномасида жадидчилик ҳаракати, маърифатпарвар

боболаримиз меросини яна ҳам чуқур ўрганишимизга тўхталиб, маърифат машъалини баланд кўтариб чиққан аллома, буюк адиб Бехбудийнинг 145 йиллигини кенг нишонлашга алоҳида эътибор қаратиб, Бехбудий каби буюк аллома ва мутафаккирларимизнинг илмий ва маънавий меросини чуқур ўрганиш ёшларни ҳар томонлама баркамол этиб тарбиялашда, уларни Ватанга муҳаббат, миллий ва умуминсоний кадриятларга ҳурмат руҳида улғайтиришда муҳим омил эканлигини уктириб ўтди [2].

Маҳмудхўжа Бехбудий 1875 йилнинг 19 январиди (ҳижрий 1291 10-зулҳижжа) Самарқанд яқинидаги Бахшитепи кишлоғида руҳоний оиласида дунёга келган.

У дастлаб Самарқанд мадрасасида, сўнграқ Бухорода яхшигина таҳсил кўрган. Анъанавий таҳсил, сўнгра эса ўз устида қунт ва сабот билан ишлаш орқали у шариятнинг юксак мақомлари – қози, муфти даражасигача кўтарилди. 1899-1900 йилларда Бехбудий бухоролик дўсти Ҳожи Бақо билан ҳаж сафарига чиқади. Бехбудий сафар чоғида кўп ажобий ходисаларга гувоҳ бўлди. Хусусан сафарда у янги мактаб ҳақидаги қарашларини мустаҳкамлайди. Унинг ташаббуси ва ғайрати билан 1903 йилда Самарқанд атрофидаги Ҳалвойи (С. Сиддикий), Ражабамин (А. Шақурий) кишлоқларида янги мактаблар ташкил топади. Адиб ушбу мактаблар учун дарсликлар тузишга киришади. Кетма-кет унинг “Рисолаи асбоби савод” (1904), “Рисолаи жуғрофияи умроний” (1905), “Рисолаи жуғрофияи Русий” (1905), “Китобат-ул атфол” (1908), “Амалиёти ислом” (1908), “Тарихи ислом” (1909) каби китоблари пайдо бўлади.

Маҳмудхўжа 1903-1904 йилларда Москва, Петербургга боради, 1906 йилда Қозон, Уфа, Нижний Новгородда бўлади. Булар саёҳат эмас, хизмат сафари эди. Масалан, Нижний Новгородда 1906 йилнинг 23 августида Русия мусулмонларининг турмуш ва маданияти муаммоларига бағишланган қурултой чақирилади.

Бехбудий бу қурултойда Туркистонлилар гуруҳини бошқаради ва катта нутқ сўзлайди. Бехбудий назарида маърифат учун биргина мактаб кифоя қилмасди. Замон ва дунё воқеалари билан танишиб бормоқ, миллат ва Ватаннинг аҳволидан, кундалик ҳаётдан огоҳ бўлмоқ керак эди. Бинобарин, миллат учун шундай ойна керак эдики, унда у ўз қабоҳатини ҳам, малоҳатини ҳам кўра олсин. Мана шу эҳтиёж ва зарурат Бехбудийни театр ва матбуот сари бошлади.

“Падаркуш” шу тариқа майдонга келди. Хуллас, 1911 йилда ёзилган “Падаркуш” драмаси 1913 йилдагина босилиб чиқади. Китоб жилдидаги “Бородино жанги ва Русиянинг французлар босқинидан халос бўлишининг

юбилей санасига бағишланади”, деган ёзув ва унинг Тифлис цензурасининг рухсати билан чоп этилиши шуни кўрсатадики, иш осон кўчмаган. Пьеса босилиб чиққандан кейин ҳам уни сахнага қўйиш учун яқин бир йил вақт кетди. Муаллиф бу ҳақдаги хатларга жавобан кинояомуз: “Туркистонда бекор одам йўқки, халқ учун ишласа. Бекор киши йўқки, театру сахнасига чиқиб, “масхарабозлик” қилса”, деб ёзган эди.

Маҳмудхўжа Бехбудий миллий тил масаласига катта эътибор қаратди. Биргина унинг “Ойна” журнали маърифат ва маданият тарқатишда жуда катта хизмат қилди. Унда миллат ва унинг ҳақ-хуқуқига, тарихига тил-адабиёт масалаларига, дунё аҳолига доир қизиқарли мақолалар, баҳслар бериб борилган. Айниқса, тил масалалари муҳаррирнинг ҳамшиша диққат марказида бўлган. Бехбудий миллатнинг тараққиёти учун бир неча тил билишни шарт ҳисобларди. Масалан, журналнинг 1913 йил август, биринчи – нишона сонидаяқ, «Икки эмас, тўрт тил лозим» деган мақола билан чиққан эди [3].

У тил ўргатиш тизимини қуйидагича тушунтиради:

- Туркча (ўзбекча) -уй ва оила тили;
- Форсча- шеърият тили;
- Арабча- дин тили;
- Русча- иқтисодиёт ва саноатни ривожлантириш тили;

Жаҳон миқёсига чиқиш учун Европа тилларидан бири-инглиз, француз ёки немис тилини билиш лозим.

Жадидлар мусулмон болаларини янги усул бўйича ўқитишни қисқа муддатларда, интенсив дастурлар асосида ўтказар эдилар. 1895 йилда Бухорода ва Самарқандда, 1898 йил Қўқонда илк маротаба жадид мактаби очилган эди. 1907 йилга келиб деярли қисқа муддат ичида жадидлар 30 та янги усул мактабларини очишга муваффақ бўлишди.

Туркистон жадидларининг халқаро алоқалари ва мулоқоти ниҳоятда кенг эди. Россия, Туркия, Мисрдаги жадид ҳаракатлари дастурлари билан яқиндан таниш эдилар. Жумладан, Маҳмудхўжа Бехбудий газета ва журналлар орқали дунёда содир бўлаётган янгиликлар билан танишиб борган. Макка, Миср ва Истамбулга бўлган саёҳатлари унинг дунёқарашини бутунлай ўзгартириб юборган. У газета ва журналлар билан ҳамкорлик ўрнатиб, маърифий кўтаришга қаратилган мақолаларини чоп эттирган.

Жадидчилик ҳаракатининг намоёндалари ўз ғояларини ёйиш учун матбуотдан ташқари, театр санъатидан ҳам фойдаландилар. Россия империяси машҳур муаллифларининг Туркистон маҳаллий аҳолиси учун гастроль сафарлари уюштирилганлигига қарамадан, маҳаллий аҳоли театр санъатининг моҳиятини тушунмас ва бу спектакль ва томошаларни

кўнгилочар вақт ўтказиш деб қабул қилишган. Жадидчилик ҳаракатининг кўзга кўринган етакчиларидан бири Мунавварқори Абдурашидхон бу ҳақда шундай деб ёзган эди: “Барчамизга яхши маълумки, Туркистон тилларида бирор спектакль ўйналмаган, шунинг учун айрим одамлар театрга энгил кўнгили ёзиш сифатида қарайди. Аслида театрнинг мазмуни “Олиш” ёки “Буюклар мактаби” декмақдир. Театр саҳнаси барча томондан шишаланган хонага ўхшайди, унга ким кирса, ўз гўзаллиги ва хунуқлигини, камчилик ва ютуқларини кўриб ибрат олади” [4].

Бухородаги жадидчилик ҳаракатига тараққийпарвар улламолардан, муфтий ва мударис Иқром домла (Иқромча номи билан машҳур бўлган) муҳим ўрин тутади. У яқин ва Ўрта Шарқ мамлакатларида саёҳатда бўлиб, “Уйқудагиларнинг ва нодонларнинг огоҳ бўлиши” (1910) номли рисоласида Бухородаги амирлик тузумидан норозилик кайфиятларини очик акс эттирган. Бу рисола бухороликлар ўртасида жуда машҳур бўлган [5].

Ўзбек миллий театри ривожига улкан ҳиссасини қўшган йирик маърифатпарварлардан яна бири Абдулла Авлонийдир. 1914 йил бошида Тошкентда Абдулла Авлоний “Туркистон” номли театрни ташкил этди. Ушбу театр жамоаси қўйган илк томоша Маҳмудхўжа Бехбудийнинг “Падарқуш” пьесаси бўлди. “Падарқуш” спектакли озарбайжонлик режиссёр Алиасқар Асқаров саҳналаштирган эди. 1915 йил театр Туркистон ўлкаси шаҳарларида улкан муваффақиятлар билан гастроль сафарларини уюштирди. Театрларда катта ижтимоий масалаларни кўтарадиган, адолатсизлик, зулм истибдодни фош қиладиган спектакллар намоиш этилди. Жадид маърифатпарварлари ғояларида ўз ифодасини топган эски урф-одат ва анъаналар танқид остига олинар, кўп хотинлилик, ҳисоб-китоб асосидаги никоҳ, эркакларнинг аёлларга нисбатан зулми спектакль орқали маҳаллий аҳоли етказилишга ҳаракат қилинган. Шу тариқа, реалистик адабиёт жанрлари Туркистонда миллий театр шаклланишига туртки бўлди.

Жадидларнинг асосий устивор қарашлари интеллектуал уйғонишга интилишдан иборат эди. Жадидларнинг маданиятни, адабиётни ва тилни ривожлантиришга бўлган уруниши уларнинг маърифатпарвар қанотини пантуркизм ва панисломизмчи фирқалардан ажралиб чиқишига олиб келди.

Хулоса ўрнига шуни айтиш жоизки, жадид маърифатпарварлари ўз халқини зиёли ва саводли, қулликдан, саводсизликдан ва миллий ёпиқликдан озод, жаҳонҳамжамиятига омухталашган ҳолда кўришни исташган эди.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Маънавият: асосий тушунчалар изоҳли луғати. –Т., “Ғафур Ғулом номидаги нашриёт-матбаа ижодий уйи”, 2010,153-бет.
1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси. //“Халқ сўзи” газетаси, 2020 йил 25 январь.
1. <https://yuz.uz/news/mahmudxoja-behbudiy-turkiston-jadidchilik-harakatining-yolboshchisi-milliy-marifat-rahnamosi>
1. Тараққиёт йўлида маърифатпарварлик [https// tarjimon.uz](https://tarjimon.uz)
1. www.e-tarix.uz XX аср бошида Туркистон

* * *

ХОШИМОВ САНЖАРБЕК СУЛТОНБЕКОВИЧ,

*Фарғона политехника институти
“Ўзбекистон тарихи ва ижтимоий фанлар”
кафедраси ассистенти*

ЖАДИДЛАРНИНГ МАЪРИФАТПАРВАРЛИК ҲАРАКАТИ ВА УЛАРНИНГ ХАЛҚ МАЪНАВИЯТИНИ ЮКСАЛТИРИШДА ТУТГАН ЎРНИ

Жадидчилик XIX аср охири XX асрнинг биринчи чорагида туркий мусулмон ўлкаларида шаклланиб келаётган миллий буржуазия муҳитида вужудга келди. Жадидчилик ўша даврдан бошлаб миллий озодлик ҳаракатининг мафкураси – Туркистон миллий мустақиллик мафкураси вазифасини бажарди.

Туркистонни ўрта асрчилик, феодал колоқлик, хурофотлардан озод қилиш, “Усули қадим”ни инкор этган ҳолда ўлкани, халқни, миллатни замонавий, тараққий йўлга олиб чиқиш, миллий давлат бунёд этиш, конституцион парламент идора усулидаги озод ва фаровон жамият қуриш, туркий тилларга давлат тили мақомини бериш, миллий пул бирлиги ва миллий армияни тузиш Туркистон жадидларининг асосий ғоя ва мақсадлари сифатида ўртага чиқди. Бу ғоя ва мақсадлар 1917-1920 йилларда “Туркистон мухторияти”, Бухоро ва Хоразм халқ республикалари даврида, қисқа муддатда ва қисман бўлса-да амалга оширилди. [1,57]

Тарихий тажрибанинг кўрсатишича, миллий ўзликни англашнинг ўсишига муҳим туртки бўлган ва миллий озодлик ғоясини шакллантириб, ўз фаолияти билан уни амалга оширишга уринган кучли прогрессив ҳаракат – жадидчилик бўлган. [2,35]

3-ШЎЪБА. ЖАДИДЛАРНИНГ ИЛМ-ФАН, МАЪРИФАТ ВА ТАЪЛИМ-ТАРБИЯНИ ЯНГИЛАШГА ОИД ҚАРАШЛАРИ ВА АМАЛИЙ ФАОЛИЯТИ

Алимова Д.А. Маҳмудхўжа Бехбудий: “Тарих ўқимоқ керак!»	145
Мухаметшин Р. М. Татарский вариант джадидизма: уроки истории.....	151
Хабутдинов А. Ю. Джадидские институты у мусульман Волго-Уральского региона в начале XX века	165
Котюкова Т.В. Туркестанская повестка во всероссийском мусульманском движении в 1917 г.	170
Ҳайдаров М.М. Туркистонда XX аср бошларида ижтимоий- сиёсий юксалиш ва унда давлатчилик ғояларининг акс этиши.....	178
Зиқруллаев М.Ф. Маҳмудхўжа Бехбудий ва Туркистон уламоларининг диний, маънавий, миллий қадриятларга муносабати	183
Ибрагимов С.Э. Туркистонда жадидчилик ҳаракати	189
Расулова Н.С. XX аср бошларида жадидлар ва уларнинг сиёсий қарашлари.....	195
Жамолова Д.Ж. Бухоро ёшларининг Туркиядаги жамияти	200
Абдуллаева Ф.Ш. Жадидлар таълимотининг умумхалқ маърифатини кўтаришда тутган ўрни	205
Хошимов С.С. Жадидларнинг маърифатпарварлик ҳаракати ва уларнинг халқ маънавиятини юксалтиришда тутган ўрни	210

4-ШЎЪБА. ЖАДИД МАЪРИФАТПАРВАРЛАРИНИНГ ИЛМИЙ-МАЪРИФИЙ, МАДАНИЙ ВА МАЪНАВИЙ МЕРОСИНИ ЗАМОНАВИЙ ЁШЛАРГА ТУШУНТИРИШНИНГ УСУЛ ВА ВОСИТАЛАРИ

Раджабова Д. Н. Туркистон жадидларининг зарарли урф-одатлар ва тўй-ҳашамлардаги исрофгарчиликка қарши фикрлари хусусида.....	215
Иброҳимова Ҳ. А. Жадидларнинг илм-фан ва таълим-тарбия борасидаги қарашлари ва амалий фаолияти	221

МАҲМУДХЎЖА БЕҲБУДИЙ ДИНИЙ-МАЪРИФИЙ ҚАРАШЛАРИНИНГ ЗАМОНАВИЙ ТАЛҚИНЛАРИ

ХАЛҚАРО ИЛМИЙ-АМАЛИЙ КОНФЕРЕНЦИЯ МАТЕРИАЛЛАРИ ТўПЛАМИ

2020 йил 2 декабрь

«Ўзбекистон халқаро ислом академияси»
нашриёт-матбаа бирлашмаси
Тошкент – 2021

Нашр учун масъул: **И.Ашурматов**
Бадий муҳаррир: **Ф.Собиров**
Дизайнер-саҳифаловчи: **Л.Абдуллаев**

Нашриётнинг лицензия рақами АА № 0011. 06.05.2019 йил.
Босмахонага 16.04.2021 йилда берилди.
Бичими 60×84 % Шартли б.т. 15,7. Нашр т. 16,3.
Адади 100 нусха. Буюртма № 29.
Баҳоси шартнома асосида.

Ўзбекистон халқаро ислом академияси
нашриёт-матбаа бирлашмаси босмахонасида чоп этилди.
100011. Тошкент ш. А.Қодирий, 11.